

*Збарзька централізована бібліотечна система
Методично-бібліографічний відділ*

Серія: «Бібліотекарю на замітку»

*До 160-ти річчя від дня
народження Івана Франка*

«Його життя – вогонь і боротьба»

Методично-бібліографічні поради

Матеріал підготувала: Л. Буряк, методист ЦБС;

Редактор: Т. Кульпа, зав. методично-
бібліографічного відділу;

Комп'ютерний набір: Л. Буряк;

Відповідальна за випуск: О. Бойко, директор ЦБС

Його життя – вогонь і боротьба : До 160-ти річчя від дня народж. Івана Франка [Текст] : метод.-бібліогр. поради / Збараз. централіз. бібл. система; метод.- бібліогр. від.; підгот. Л. Буряк; ред. Т. Кульпа. – Збараж, 2016. – 37 с. : фотогр.

Методичні поради адресовані бібліотекарям публічних та шкільних бібліотек, клубним працівникам, вчителям, студентам та учням.

*А як мільйонів куплений сльозами,
День світла й волі засвітає,
То, чень, в новім, великім людськім храмі
Хтось добрим словом і мене згадає.*

(Іван Франко)

27 серпня 2016 року виповнюється 160 років від дня народження великого сина України, її духовного пророка, титана думки і праці Івана Яковича Франка (1856-1916). Цю дату внесено до міжнародного переліку річниць та історичних подій, які відзначаються світом за участю ЮНЕСКО.

Людство знає чимало чесних, самовідданих борців, які принесли на вітвар вітчизни пориви молодості, ідейні переконання зрілості, зрештою, все своє життя. Серед них Іван Якович Франко, незрівнянний за своєю багатогранністю й могутнім інтелектом навіть серед найбільших умів людства. Автор майже шести тисяч художніх і публіцистичних творів, наукових досліджень. Великий письменник і поет, драматург, критик і дослідник літератури, історик і філософ, фольклорист і етнограф, мовознавець і мистецтвознавець, соціолог і економіст, він був першим публіцистом, журналістом, видавцем, одним із провідних діячів українського політичного життя останньої чверті XIX – початку XX ст.

... Але, насамперед він, був геніальним митцем, твори якого і через півтора століття хвилюють і захоплюють.

Іван Франко народився 27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі (нині Дрогобицький район Львівської області). Батько Яків – відомий на всю округу коваль, невтомна у праці мати Марія. В такій сім'ї, насамперед, привчали до праці, поваги до людей. І, звичайно ж, хотіли, щоб дитина вчилася на радість батькам, на добро людям.

Іван Франко дуже любив свого батька. Дитячі роки майбутнього письменника

проходили серед трудового народу. Яків Франко за свою працьовитість, природний розум і товариське, дружнє ставлення до людей, користувався великим авторитетом серед населення. До його кузні збиралися навколишні селяни, заходили робітники, Розмови про злиденне життя, тяжку працю глибоко западали у вразливу душу малого Івана, викликаючи співчуття і любов до знедолених. Картини праці в кузні, сумні оповідання змученого люду і образ вогню батьківського горна назавжди запам'яталися йому. В автобіографічному оповіданні «У кузні (Із моїх спогадів)» І Франко писав: «На дні моїх споминів і досі горить той маленький, але міцний огонь. У ньому пролизуються сині, червоні та золотобілі промені, жевріє, мов розтоплене вугля, і яриться в його глибині щось іще більше, проміністе... Се огонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя. І що він не погас і досі».

Мати І.Франка Марія Миколаївна Кульчицька (народилася у 1835 році) родом із села Ясениці-Сільної. Це була друга дружина Якова Івановича Франка, з якою він узяв шлюб 7 серпня 1855 року.

Марія Миколаївна мала значний вплив на формування характеру, естетичних смаків, поведінки і вподобань І.Франка. Саме вона перша прищепила сину любов до народної пісні, прилучила до багатющих скарбів народної творчості, що стало ґрунтом для формування могутнього таланту майбутнього письменника.

Батько помер рано, проте, помітивши обдарованість сина, встиг віддати його до початкової школи в сусідньому селі Ясениця-Сільна. Щоб врятувати господарство від цілковитого занепаду, мати змушена була вдруге вийти заміж. В сім'ї, крім найстаршого Івана було ще четверо дітей. Вітчим Гринь Гаврилук виявився порядною людиною і дбайливим господарем, добре ставився до сиріт, дав змогу малому хлопцеві продовжувати навчання. Пізніше Іван закінчив Дрогобицьку «нормальну школу» отців василіанів, де, крім іншого, навчився читати німецькою і польською. В 1873 році хлопець вступає до Дрогобицької гімназії. Маючи виняткові успіхи в навчанні, встигаючи багато читати художньої та наукової літератури, писати вірші, Іван усе ж лишався «хлопською

дитиною». Він повною мірою відчув задушливу атмосферу режиму і зневагу заможніших однокласників. Враження шкільного дитинства він згодом опише в оповіданнях: «Грицева шкільна наука», «Отець-гуморист», «Олівець» та ін.

Під час навчання в гімназії Іван читає твори Гете, Лессінга, Міллера, Расіна, Корнеля – німецькою та французькою в оригіналі.

Береться й сам за літературну працю. Перший вірш Івана

Франка мав назву «На Великдень 1871 року» й був присвячений батькові. Ще навчаючись у гімназії Франко робить спроби перекладати твори Гомера, Софокла, Горація, «Слово о полку Ігоревім», «Краледворський рукопис». Перекладацькою діяльністю Франко займався усе своє життя. Він перекладав з 14 мов.

У 1875 році, закінчивши Дрогобицьку гімназію, юнак вступає на філософський факультет Львівського університету. Стає членом «Академічного гуртка», знайомиться з М. Павликом та І Белеєм (з якими довгі роки співпрацює на громадській і редакційній ниві), бере участь у виданні журналу «Друг» З 1877 року Іван Франко починає друкувати оповідання з життя бориславських нафтовиків. Від червня 1877 до березня 1878 року письменник перебуває у в'язниці за звинуваченням в участі у таємній спілці, яка нібито «була відгалуженням російських соціалістичних організацій».

Вийшовши на волю, він разом з М. Павликом організував журнал «Громадський друг», налагодив випуск у світ збірників «Дзвін» та «Молот».

У 1880 році Франка заарештовують удруге. Цього разу він перебував за ґратами три місяці, а коли звільнився, ледве не помер від голоду без роботи, оскільки влада повністю обмежила його діяльність.

Лише через деякий час у журналі «Світ» (виходив за редакцією І. Белея у 1881-1882рр.) І.Франко друкує повість «Борислав

сміється», яка стає етапним твором української літератури. А згодом у журналі «Зоря» з'являється його історична повість «Захар Беркут», в якій опоетизовано героїчну боротьбу Прикарпаття проти монголо-татарської навали. Далеке минуле в повісті дало письменникові змогу виразніше висвітлити проблему патріотизму, самопожертви в ім'я народу і його майбутнього. Історична тема не заважала Франку сприймати реальне життя. Про це засвідчують насичені сучасними проблемами повісті «Борислав сміється», «Бориславські оповідання», новели з життя галицького селянства: «Сам собі винен», «Ліси і пасовиська», «Лесишина челядь».

Великі надії на здійснення політичних і літературних намірів покладав І.Франко на Київ, куди він прибув наприкінці лютого 1885 року. Однак зустрічі з О. Кониським і В. Антоновичем не виправдали його сподівань щодо видання газети. І все-таки зустрічі з родинами Лисенків, Старицьких і Косачів залишили в серці теплий спогад. Приїхавши до Києва наступного року, Іван Франко одружується з Ольгою Хоружинською.

Франко-прозаїк був новатором у багатьох жанрах. Зокрема, він виявив себе видатним майстром складних характеристик. Глибокою психологічністю відзначаються повісті: «Основи суспільності», «Для домашнього вогнища», «Лель і Полель», у яких показано занепад аристократії та значної частини інтелігенції.

Але найбільшої слави Іван Франко зажив як поет. Він називав поезію «вогнем в одежі слова». При цьому використовував величезний арсенал поетичних форм, засобів, прийомів, збагативши українську літературу світовим поетичним досвідом. На час виходу першої збірки «З вершин і низин» (Львів, 1887) 30-річний Франко постає вже відомим громадським діячем, знаним письменником і вченим, твори якого читають і перекладають у Києві, Петербурзі, Варшаві, Відні.

Особливе місце у поетичній творчості Франка займає вірш «Каменярь». Це гімн, який прославляє працю людей заради однієї мети – «скалу оцю розбити». «Ні жар, ні холод», ніякі муки не зіб'ють їх з обраного шляху до світлого життя, потрібно лише руйнувати скелю гноблення і неправди. За цей твір Івана Франка в народі з любов'ю називають «наш Каменярь».

Шедевром поетичної майстерності стала і наступна збірка «Зів'яле листя» (Львів, 1896). Глибокий ліризм проникає в саму композицію книги. Пісні її – це три «жмутки» зів'ялого листя. Розповідаючи про муки свого нерозділеного кохання, герой ніби розкриває жмуток за жмутком, розкидає зів'яле листя своїх пісень, щоб воно, підхоплене вітром, щезло безслідно. Долаючи власну душевну травму, І.Франко зміг піднятися над нею, глянути на факти особистого життя очима художника, абстрагуватися від них.

Творча спадщина Франка не обмежується тільки прозою і поезією. Увагу дослідників привертає і його драматургія – невід'ємна складова історії українського театру. У цій галузі вершиною творчого доробку письменника є соціально-психологічна драма «Украдене щастя» (1894), сюжет якої побудовано на живих джерелах народної творчості.

На громадсько-політичних теренах І.Франко тривалий час співпрацював з М. Драгомагом, цінуючи в ньому європейського політика. Однак згодом вони розійшлися у поглядах на соціалізм і в питанні національної самостійності. У своїй праці «Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова» (1906) І.Франко критикує свого вчителя за те, що той долю України пов'язував із Росією. Як бачимо, учень переріс учителя, і став суворим, але справедливим його критиком.

У 1889 році через кризу в Радикальній партії Франко спільно з народовцями засновує Національно-демократичну партію, з якою співпрацював до 1904 року. В серпні цього ж року Франка втретє

було заарештовано, цього разу на два з половиною місяці. Після ув'язнення йому вдається нарешті закінчити Чернівецький університет (1891), а у 1893 році захистити у Відні дисертацію «Варлаам І Іосаф, давньохристиянський духовний роман та його літературна історія».

Велике листування між Франком і його дружиною Ольгою показує, що між ними були добрі, щирі взаємини. Це була справжня родина. Дружина допомагала

йому видавати журнал «Житє і слово», брала активну участь у транспортуванні забороненої літератури на Східну Україну і в Росію, віддала свої грошові збереження на видання поетичної збірки Франка «З вершин і низин».

Лишилося багато спогадів, у яких розкрито життя письменника у колі своєї родини. Він завжди був досить зосередженим і умів під час роботи абстрагуватися від навколишнього середовища і сконцентрувати всю увагу на своїй праці. Один із прихильників Франка, його сучасник Володимир Охримович, який часто відвідував письменника, у спогадах розповідав, як одного разу прийшов на квартиру Франка і застав його зосередженим над якоюсь працею. Письменник не відповів на привітання і продовжував писати. І тільки через півгодини, коли закінчив роботу, привітно звернувся до нього, відповів на всі питання, і взагалі поведився з ним уважно і чемно. Видно було, пише Охримович, «що для нього найважливіша річ була праця, письменницька праця, якій присвячував увесь свій час і всі свої сили, - без огляду на оточення і обставини».

У 1894 році трапилася нагода обійняти професорську посаду кафедри історії української літератури і мови Львівського університету. Хоч пробна лекція і мала успіх, однак лідери народовців, «москвофілів», польсько-шляхетські шовіністи вдалися до наклепів і провокацій, щоб не допустити Франка до професорства. Кандидатуру письменника було забалотовано. Це не могло не засмутити Франка, однак не зупинило його подальшого духовного поступу, яким би важким він не був.

З великим піднесенням зустрів Каменяр революційні події 1905 року: «Схід Європи, а в тім комплексі також наша Україна, переживає тепер весняну добу, коли тріскає крига абсолютизму та деспотизму».

На хвилі піднесення він створює поему «Мойсей», в якій філософські осмислює проблему вождя і народу, животрепетну для України. «Сильна, уперта натура, яка цілою вийшла з житейського

бою, - писав про зустріч з Іваном Франком у 1905 році М. Коцюбинський. – В своїй убогій хаті сидів він за столом босий і плів рибацькі сіті, як бідний апостол. Плів сіті й писав поему «Мойсей». Не знаю, чи попалася риба у його сіті, але душу мою він полонив своєю поемою».

Праці Франка з історії і теорії літератури, фольклористики, етнографії, мовознавства, орієнталістики, історії та економіки, суспільних галузей стали вагомим внеском у розвиток української та світової науки, проте вони й досі чекають своїх дослідників.

Стрижнем суспільно - політичних поглядів Франка була ідея духовної єдності нації. Всупереч її роз'єднаності, через вплив різних імперських держав: «...ми мусимо, - наголошував мислитель, - навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів».

На початку ХХ ст. ім'я Івана Франка стає особливо популярним. У 1905 році його обирають членом Чеського наукового товариства, наступного року Харківський університет приймає рішення «о возведенні галиційского ученого исследователя Йвана Франка в степень доктора русской словесности», а в 1916 році Російська академія наук присуджує йому премію за працю «Студії над українською народною піснею».

Своє життєве кредо І.Франко висловив у передмові до збірки «Із літ моєї юності» (1914): «... скрізь і завжди у мене була одна провідна думка – служити інтересам мого рідного народу та загальнолюдським поступовим, гуманним ідеям. Тим двом провідним зорям я, здається, не споневірівся досі ніколи...»

Нестатки, ув'язнення, непомірна й важка праця, сімейні негаразди раз у раз підточували його здоров'я. Аж поки не прийшла вбивча недуга – ревматоїдний артрит у варіанті синдрому Рейтера. Його переслідували неймовірні болі, руки спаралізувало й покорчило, мучили галюцинації. Митець мужньо переносив хворобу, до кінця днів не втрачаючи інтелектуальних здібностей. Гірка звістка про смерть великого письменника і мислителя 28 травня 1916 року поширилась далеко за межі рідного краю.

Безмежно жаль, що смерть так рано обірвала життя цієї чудової людини. До нього не заросте народна стежка. До нього приходитимуть все нові покоління, тому що в його творах вони знаходять правду про темне минуле, про гноблення людини силами тьми і насильства, знаходять вічно палаючий вогонь любові до людини, до свободи, до незалежності, знаходять закличний поклик боротися, не боячись ніяких труднощів, за справу прогресу, невпинно йти вперед шляхом миру і праці. Через безупинний плін літ долітає до нас його полум'яне і тривожне слово:

Чи вірна наша, чи хибна дорога?

Чи праця наша підійме, двигне?

Наш люд, чи, мов каліка та безнога.

Він в тім каліцтві житиме й усне?

І чом відступників у нас так багато?

І чом для них відступництво не страшне?

Чом рідний стяг не тягне їх до свого?

Чом працювати на власній ниві – стид,

Але не стид у наймах у чужого?

Про велику любов і шану народу до Івана Франка говорив М. Т. Рильський, який висловив найпотаємніші слова, що йшли із сердець народів: «Іван Франко – це розум і серце нашого народу. Це боротьба, мука і передчуття щастя України. України і людськості...».

Художньо довершена, повна життєвої правди творчість Івана Франка належить до золотого фонду української і світової класики.

«**Вогонь в одежі слова**» - Франковими словами найкраще можна назвати Франкову творчість, полум'яну й пристрасну, роздмухану найголовнішими вітрами життя і звернену сяючими сполохами своїми вперед, в наступне, в завтра. Пильним, активним вгляданням в майбутнє є вся творчість геніального українського мислителя-письменника, вченого прокладача шляхів, рубача нетрів і знищувача скель – того, кого народ заслужено назвав славним іменем «Великого Каменяря».

(М. Бажан)

Для публічних бібліотек ювілей Каменяра – це добра нагода показати користувачам широкого загалу Івана Яковича Франка як ніжного лірика, глибокого філософа, захоплюючого казкаря й оповідача, щирого шанувальника і збирача народних пісень. Однак не слід ділити авторську літературну спадщину І. Франка на «дорослу» і «дитячу». Адже перечитуючи Франкові казки, легко помітити в них підтекст, який зрозумілий тільки дорослим, а ряд його творів для дорослих є цікавими і захоплюючими для юних. Саме на цю особливість його спадщини варто звернути увагу бібліотекарям у процесі популяризації Франкової творчості.

В арсеналі наочних форм популяризації творчості письменника ефективними будуть книжково-ілюстративні виставки, виставки-портрети, виставки-експозиції, ювілейні стенди, літературні календарі. Для широкого загалу користувачів пропонуємо оформити книжково-ілюстративну виставку **«Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин»**. Документи можна подати за такими розділами:

1. Я син народу, що вгору йде...

Тут слід представити короткий опис життя і творчості письменника.

2. Правдива іскра Прометей.

Розкрити перед читачами широку палітру поетичної творчості Івана Франка. Його збірки «З вершин і низин», «Зів'яле листя», «Мій Ізмарagd», «Із днів журби», «Семпер тіро» та його поеми «Похорон», «Каїн», «Іван Вишенський», «Мойсей».

3. Се будуть... дні відродження.

В цьому розділі представити прозові твори: повісті «Борислав сміється», «Захар Беркут», «Для домашнього вогнища»; оповідання «Добрий заробок», «Грицева шкільна наука», «Мій злочин», «Малий Мирон». Біля 100 оповідань та десять повістей складають прозу Івана Франка.

4. Мої п'єси – то мій смуток.

Драматургічна спадщина письменника: соціально-психологічна драма «Украдене щастя»; п'єси «Кам'яна душа», «Учитель», «Сон князя Святослава», «Будка 427», «Суд святого Миколая».

5. Іван Франко у спогадах сучасників.

6. Вишнуння пам'яті письменника.

Цікавою для користувачів буде віртуальна виставка «**Легендарний Каменярь**» за розділами:

1. Безсмертна спадщина Івана Франка.
2. Його життя – вогонь і боротьба.
3. Під Франковою зорею.

Для більш глибокого ознайомлення користувачів із маловідомими фактами з життя і творчості письменника доцільно практикувати такі форми бібліотечної роботи, як бесіди, бібліографічні огляди, години інформації, діалоги, вікторини, експрес-довідки, зокрема «Геній Івана Франка», «Майбутнє України в творчості Івана Франка», «Іван Франко в художній літературі і мистецтві», «Іван Франко і українська музична культура», «Іван Франко в контексті світової культури», «І. Я. Франко очима сучасників», «Іван Франко – мов рух стихій, що творить в нас і серед нас» та ін.

Для широкого загалу користувачів радимо підготувати і провести літературну годину «І горів, і яснів, і страждав, і трудився для свого народу». В популярній формі представити життєвий і творчий шлях письменника, невідомі сторінки його біографії, новаторську діяльність. Важливо зосередити увагу на долі, яка не пошкодувала Каменяреві сильних випробувань і страждань.

Підготовлену аудиторію – вчителів, студентів, старшокласників зацікавить презентація книги Тамари Гундорової «Невідомий Франко: Грані Ізмарагду».

Круглий стіл «Іван Франко – роздуми і серце нашого народу»

можна організувати за участю творчої інтелігенції, письменників, поетів, художників, вчителів літератури. Орієнтовні питання для обговорення:

1. Іван Франко в контексті світової літератури.
2. Іван Франко – поет національної честі.
3. Новаторство у творчості Каменяра.
4. Театр Івана Франка.
5. Перевтілення біблійного образу Мойсея в поетичному світі Франка.
6. Іван Франко – видавець, редактор, журналіст.
7. Іван Франко у спогадах сучасників.

Для молодіжної аудиторії пропонуємо підготувати літературно-музичну композицію «Любов великих людей – завжди легенда» або вечір ліричної поезії «Уклін нев'янучий любові» за мотивами збірки «Зів'яле листя». Доречно буде нагадати присутнім слова М. Коцюбинського «Се такі легкі, ніжні вірші, з такою широкою гамою чувства і розуміння душі людської, що читаючи їх, не знаєш кому дати перевагу: поетові-боротьби, поетові-лірикові чи співцеві кохання і настроїв». Бажано використати книгу Романа Горака «Тричі мені являлася любов». Вечір прикрасить щемлива любовна поезія Франка, пісні на його слова, зокрема вірш-пісня «Ой ти дівчино, з горіха зерня...» (муз. А.Кос-Анатольського), яка сяє коштовним діамантом в скарбниці класичної інтимної лірики, а також пісні «Безмежне поле в сніжному завою», «Ой жалю, мій жалю...» та ін.

Для ознайомлення молоді з творами Каменяра радимо провести конкурс або вікторину «Невідомий Франко».

Іван Франко любив дітей. «Життя, - говорив І.Франко, - мені мало всміхалось, а діти були тим весняним сонячним промінням, яке зігрівало моє серце». Саме для них, найменших, він написав чимало творів, але особливого значення надавав казкам-байкам як найбільш доступній формі викладу й сприймання. Адже в казковій одежі, в алегоричних образах, на думку письменника можна краще довести до дитячої уяви велику правду людського буття, розбудити

в малят цікавість та увагу до явищ природи, навчити ненавидіти зло й несправедливість, сміятися і думати.

Видатний письменник в дитинстві дуже любив слухати пісні матері, байки, розповіді старих людей. Ще в початковій школі, дев'ятирічним малий Іван почав старанно записувати коломийки, приповідки, казки, довівши їх кількість за 800. Це були перші кроки майбутнього письменника, через які розкривався йому світ звичайних людей, їх душі, сподівання. Це був час коли Франко-школяр ще й сам не до кінця усвідомлював мотиви потягу до народної творчості, до людських сердець. Хлопчиком він вбирав у себе розповіді сільських оповідачів у кузні батька-коваля. Тому вже з дитинства відчув нерівність між людьми, несправедливість, що існувала довкола. Реальне життя в співіснуванні з кривдою, неправдою передавалось у безцінних народних скарбах – казках, зокрема про тварин, які так подобались майбутньому митцеві. Ставши дорослим, він сам почав їх писати, через образи звірів – жорстоких, підступних, хитрих – викривав несправедливість у тогочасному житті. Всім серцем прагнучи допомогти чесному, але не раз кривдженому трудовому народові, учив його майбутнє - дітей - розпізнавати зло, ненавидіти його, боротися з ним.

І. Я. Франко написав майже п'ятдесят казок, двадцять із них увійшли до збірки «Коли ще звірі говорили» (1899). Широкою популярністю користується поема-казка письменника «Лис Микита», яку він не без підстав, вважав одним із кращих своїх творів, в якому дітей приваблюють захоплюючі пригоди звірів і постать самого Лиса Микити – веселого і кмітливого вигадника, що спритно перемагає своїх ворогів.

Щоб донести до дітей глибину змісту цих казок і розширити коло їх читачів, пропонуємо оформити книжкову виставку «В гостях у Лиса Микити». Її бажано прикрасити дитячими малюнками і саморобками, а поруч розмістити кросворд, на запитання якого діти зможуть відповісти, звернувшись до тієї чи іншої казки.

Для дітей молодшого та середнього шкільного віку бажано організувати в бібліотеці голосні читання та інсценізації творів Івана Франка для дітей, проведення конкурсів на краще прочитання

чи інсценізацію його казок. Конкурс на кращу ілюстрацію до дитячих творів І.Франка. Діти з задоволенням візьмуть участь в літературній мандрівці «Стежками творчості Івана Франка», подорожі-грі «Шляхами казок великого письменника – Івана Франка». Логічним завершенням заходів по популяризації творчості письменника стане літературний ранок «І.Франко - дітям» або літературно-музична композиція «Великий співець українського народу».

Оповідання Івана Франка для дітей носять здебільшого автобіографічний характер, тож за їх допомогою можна ознайомити дітей з його дитинством.

Цікавою для учнів середнього шкільного віку буде бесіда за оповіданнями Івана Франка «Олівець», «Отець-гуморист», «Грицева шкільна наука» тощо, в яких розповідається про шкільне життя письменника. Повчальним для цієї вікової категорії читачів може бути обговорення оповідання «Мій злочин». Не варто його розглядати лише як заклик милосердно ставитися до природи. Ідея цього маленького шедевру значно глибша – це боротьба добра і зла в дитячій душі, почуття одвічної провини, яке може носити в собі людина.

Оскільки на вивчення громадянської та патріотичної лірики навчальною програмою загальноосвітніх шкіл виділяється дуже мало годин то перед бібліотеками постає завдання – заповнити цю прогалину. Для цього радимо провести читацьку конференцію «Франко і національне питання». Крім того для цієї категорії читачів можна підготувати огляди літератури, літературно-музичні композиції, конкурси знавців творчості письменника, літературні вечори тощо.

Багатющий матеріал для заходів, присвячених поетові, дає його пісенна творчість. Любов до пісні проніс Франко через усе життя. Для дітей старшого шкільного віку можна запропонувати годину мистецтвознавства «Музичний світ Івана Франка» або літературну подорож за такими сторінками:

1. *Музика в житті і творчості Івана Франка.*
2. *«Пісне, моя ти сердечна дружино...».*
3. *Поезія, окрилена музикою.*

4. Музичний театр Івана Франка.

б. У вінок слави і шани.

Висвітлити життєвий і творчий шлях Івана Франка допоможе виставка-ушанування «Труди і дні Каменяра» або «За сторінками книги життя І.Я.Франка», на якій доцільно представити різні видання творів письменника та ілюстрації відомих художників до них, фотографії, висловлювання видатних людей про Івана Франка, а також публікації про його життя і творчість та літературно-критичні матеріали, що з'являлися в різні періоди історичного розвитку України.

Щоб рядки поезій Івана Франка, в яких і мука серця, і надія на всеперемагаючий розум людини, що здатний синтезувати і радість, і печаль в «огонь в одежі слова», стали уже в дитячі роки одним з джерел духовності підростаючого покоління, мусимо знати їх, любити і популяризувати ми – бібліотекарі, вихователі, вчителі. Дуже хочеться, щоб у творчості видатного українського письменника і мислителя наші діти знаходили не тільки історичну пам'ять минулого, але й відповіді на актуальні проблеми сучасності, бо вона – невід'ємна частина естетичної свідомості не лише українського народу, а й усього людства, що прагне йти сьогодні шляхом оновлення і самоочищення, адже його творчість, його життєвий приклад вчать найголовнішому – бути людиною серед людей.

Додаткові теми:

«Духовний пророк нації»;

«Титан думки й праці»;

«Над сторінками книг Івана Франка»;

«Іван Франко про поетичну майстерність»;

«Великий співець українського народу»;

«Невмируща слава генія – Каменяра»;

«Сьогодні, мов зоря, він сяє Україні...»;

«З Україною в серці»;

Іван Франко – поет боротьби і співець кохання

Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин

Франкові читання: *«Під зорею Франкового слова»;*

Іван Франко – роздуми і серце нашого народу;

Наш безсмертний сучасник;

Дух, що тіло рве до бою;

«Стежками Каменяра»;

«Окрай шляху народів стоїть та криниця глибока...»;

Правдива іскра Прометея.

Іван Франко – поет боротьби і співець КОХАННЯ

(літературно-музичний вечір)

(Святково прикрашена сцена, у центрі – портрет Каменяра. Звучить музика. Можна розпочати піснею. Виходять дві ведучі).

Ведуча 1: Цього року українці відзначають майже одночасно два ювілеї – 160 років від дня народження Івана Франка і 25 річницю проголошення Незалежності України.

На перший погляд ці події не мають нічого спільного між собою. Насправді, це не так, бо Україна відновила свою державність значною мірою завдяки титанічній праці велетів українського духу – Тараса Шевченка та Івана Франка.

Ведуча 2: Розшматована загарбниками Україна, рабське становище української нації та усвідомлення неспроможності власними зусиллями розірвати колоніальні кайдани, одних українців доводили до розпачу і зневіри, а інших – надихали до боротьби з ворогами до переможного кінця. Такі думки роздирали душу Тараса Шевченка в останні місяці його життя, і він з болем вигукнув: «Чому не йде апостол правди і науки?». Тим часом той апостол уже прийшов у світ і почув благання і сподівання свого великого предтечі.

Читець:

Коли Тарас помер і думали царі,
Що буде спокій на Пруті й на Дніпрі,
Що темні бунтарі – рутенці й малороси –
Зніміють, як вовки в зачиненій норі,
Тоді горів огонь в одній карпатській кузні,
А ковалі з вогню виймали білі кусні
заліза, й молоти гриміли замашні,
і дзиндри бризкали на піл і стін грузні.

Там, у закутні, сидів

Хлопчак. Йому
Призначено пройти
ядушливу тюрму,
Спалитися в труді,
Невгасно спалахнути
І вогняним стовпом
Вести народ крізь тьму.

Пісня

(На сцену виходять дві ведучі)

Ведуча 2: Франкове ймення рідне й дороге кожному краю, кожному українцю. З глибин народу із глибокого й міцного пракореня піднявся Велет духу, лицар честі, вічний борець за правду й справедливість. Філософ і мислитель, перекладач і суспільно-громадський діяч - це Іван Якович Франко – син народу, що вгору йде.

А ще ж фольклорист, прекрасний знавець народної творчості, збирач і укладач збірок народних пісень, жартів, бувальщин, анекдотів.

Ведуча 1: Вступивши у рік стошістдесятилітнього Франкового ювілею мусимо перейнятися величчю його духу, воістину титанічною працею, що її він безкорисливо поклав на вівтар служіння своєму народові.

*Всі роки життя його суворі
Освітилися борні вогнем.
Батько вмів кувать плуги, підкови...
Син був слова правди ковалем.*

Ведуча 2: Титанічна праця І. Франка органічно й закономірно поєдналися з піснею, бо за словами Каменяра - то великі дві сили. Піснею задушевною і чарівливою, словом вдатним і дотепним, а ще одвічною працелюбністю у всі часи вирізнявся галицький українець.

*Пісне моя, ти сердечна дружино,
Серця розрадо в дні горя і сліз.
З хати вітця, як єдинеє вічо,
К тобі любов у життя я приніс.
Тямлю як нині: малим ще дитиною
В мамині пісні заслухавсь я,
Пісні ті стали красою єдиною
Бідного мого, тяжкого життя.
То ж послухаємо пісню, улюблену пісню стрільців на слова І.
Франка. Автор нагадує молоді, що вона повинна служити лише
своїй Україні.
(ведучі виходять зі сцени)*

Пісня «Не пора, не пора, не пора»

Ведуча 1: Своєю думкою Іван Франко прагнув обняти всі народи, їхні духовні надбання зробити здобутком свого народу, а все цінне, чим багата рідна скарбниця, показати світові. Від ранньої поетичної збірки «Балади і рассказы» – до могутньої поеми «Мойсей» – такий шлях пройшов Франко-поет.

Читець:

*Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той, на роздорожжю,
Людським презирством, ніби струпом
вкритий!
Твоїм будуцим душу я тривожу,
Від сорому, який нащадків пізніх
Палитиме, заснути я не можу.*

*Невже тобі на палицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних.
О ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судилось! Вірю в силу Духа
І в день воскресний твого повстання.*

*Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся
Бескидом.*

*Покотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.*

Ведуча 1:

*О краю мій! підгір'я ти прекрасне,
Як я люблю, як я люблю тебе!
Мов зірка та, що світить і не гасне,
Так та любов в душі моїй живе.*

Кутаються у хмари сині Карпати. Про щось весело гомонять гірські потічки, а стрункі смереки слухають тиху зажуру вітру. Підгір'я... Мальовничий куточок України, тут 27 серпня 1856 року народився Іван Франко в селі Нагуєвичі на Дрогобиччині в заможній сім'ї коваля Яця Франка.

Ведуча 2: Батько вмів кувать плуги, підкови...

*Молот слухався його долонь,
Син ловив отецьке кожне слово
В тісній кузні, де не гас вогонь.
Говорив коваль про кривду люту,
Про життя нестерпне бідняка.
І несла та мова часто чута
Гнів у серце юного Франка.
Скільки він у кузні перемріяв,
Скільки він снаги набрався там,
Щоб за горе мстити лиходіям,
Вказувати правду трударям!*

Ведуча 1: У цьому селі проминуло дитинство Івана Франка, тут він часто бував, коли навчався у Дрогобичі і Львові, сюди приїжджав зі своєю сім'єю, тут знайшов притулок після другого арешту.

Ведучий 2: І. Франко закінчив Дрогобицьку гімназію в старших класах якої вже почав займатися літературною творчістю. Дебютував у Львівському студентському журналі «Друг» у 1874р.

Ведуча 1: Мужнів, загартовувався І.Франко, навчаючись у Львівському університеті. З під його пера виходять такі вірші: «Гімн», «Каменярі», «Товаришам з тюрми», що звучали як дзвін на спалах, кликали до боротьби «за поступ, щастя й волю». Такого сильного революційного голосу після смерті Т. Шевченка Україна ще не чула.

Читець «Каменярі» або «Гімн»

Ведуча 2. На висоти поетичної майстерності підняла автора зірка «З вершин і низин» (1887р.), яка стала визначним художнім явищем. Це найвидатніший набуток в українській поезії після «Кобзаря».

Ведуча 1: І. Франко декілька разів побував у тюрмі, і вже в молоді роки відчув усю фальшивість і дволикість проголошуваних Конституцією свобод. У 1876 р. виходять його тюремні сонети. Ув'язнення, обшуки тільки загартували Франка.

*Лиш ті, що не боялися крамол,
Здорові духом, правдою здорові,
Несли його тюремний ореол
Під серцем, як вогонь своєї крові.*

Ведуча 2: Особливо важкими для Івана Франка були 1881 – 1884 роки. Але незважаючи на матеріальні нестатки, він багато і плідно творив. Митець будив свідомість нації, показував на прикладах своїх героїв, якими мають бути справжні патріоти України. Ви зрозумієте це, читаючи драматичні твори письменника «Захар Беркут», «Борислав сміється» та інші.

Ведуча 1: Молодий Франко стає найпомітнішим ученим у Галичині. Він публікує численні праці з історії української літератури, пише розвідки про творчість Шевченка, Федьковича, Руданського.

І наживає багато недоброзичливців, тих, хто хотів бачити Західну Україну придатком Польщі або Австро-Угорщини. Тому почесним доктором стає тільки у 50 років.

Ведуча 2: У кожного є найщиріші й найліричніші вірші. Це – поезії про кохання. Без них наші уявлення про поета як людину були б неповні, а часто й помилкові. Дуже не хочеться аби й І.Франко був для нас лише Великим Каменярем і Вічним революціонером. Адже був він звичайною людиною. Жив на цій землі прагнув великого кохання. Закохувався страждав, розчаровувався...

Зустрічаймось. Вітаймось словом.

Погляд – в погляд, і в руку – рука.

Ми приходимо в світ для любові.

Все що інше, - неправда гірка.

Ведуча 1: У Франка є прекрасна річ – лірична драма «Зів'яле листя». Це такі легкі, ніжні вірші з такою широкою гамою чуття і розуміння людської душі.

Ведуча 2: Кружляють у сумному осінньому повітрі листочки, падають на мокру від дощу (чи сліз?) землю, ніби хочуть зігріти її. На тих листочках – закарбовано найніжніші, найпотаємніші порухи поетової душі.

Ведуча 1: Життя Франка склалося так, що він тричі покохавши, жодного разу не зазнав усієї глибини щастя взаємної любові і усе ж він свято беріг у своєму серці спогади про скупі дари цього величного почуття. І. Франко згадував: «Хвилини, в котрих я любив... були, майже, найкращі у моїм житті – жаль тільки, що були це заразом хвилини найтяжчого болю, якого я досі зазнав, а не радості».

(Тихо грає музика)

Читець:

*Тричі мені являлася любов.
Одна несміла, як лелія біла,
З зітхань й мрій уткана
Із основ сріблястих,
Мов метелик, підлетіла.
Купав її в рожевих блисках май,
на пурпуровій хмарі вранці сіла
І бачила довкола рай і рай!
Вона була невинна, як дитина,
Пахуча, як розцвілий свіжо гай.*

(Виходять ведучі)

Ведуча 2: хто ж ця лілея? Перше, найчистіше і найщиріше кохання І. Я. Франка – Ольга Рошкевич. Дочка сільського священика, красуня і розумниця.

Ведуча 1: Вони мріяли одружитись. І батько Ольги був не проти, адже юнак – майбутній професор, поважний, забезпечений. Коли б то так! Але Франка заарештовують і батько Ольги відмовляє Франкові в заручинах.

Пісня «Час рікою пливе...»

Виходить хлопець і дівчина – діалог

Хлопець:

*І ти лукавила зі мною!
Ах, ангельські слова твої
Були лиш обліском брехні!
І ти лукавила зо мною!
І нетямущому мені
Затрули серце гризотою
Ті ангельські слова твої...
І ти лукавила зо мною!*

Дівчина:

*Я не лукавила з тобою,
Клянуся правдою святою!
Я чесно думала й робила,
Та доля нас лиха слідила.
Що щирая любов ділала,
Вона на лихо повертала;
Що чиста щирість говорила,
Вона в брехню перетворила,
А ж поки нас не розлучила.*

Хлопець:

*Та під пліною золотою
Ховались казки мідяні,
І цвіт розцвілий навесні,
Під пишнотою золотою
Крив черв'яка! Ох, чи не в сні
Любились щиро ми з тобою?
І серце бідне рвесь у мні,
Що ти злукавила зо мною!*

Дівчина:

*Ти ж думаєш, я не терпіла,
В новій зв'язки радо бігла?
Ти ж думаєш, я сліз не лила?
По ночах темних не тужила?
Не я лукавила з тобою,
А все лукавство в нашій строю –
Дороги наші віддалило.*

(Виходять)

Ведуча 1: Любов ніхто не відбирав. Вона сама згасла. Одружившись, Ольга піде битою дорогою, якою йшли тисячі жінок. Час все зруйнує. Обсядуть її діти, щоденні турботи. Юна

любов зів'яне, як вирвана квітка, і нагадуватиме про себе тільки у сні.

Ведуча 2:

*Хоч ти не будеш квіткою цвісти,
Левкою пахуче – золотою
Хоч ти пішла серед юрби плести
У океан щоденщини й застою
То все ж для мене ясна, чиста ти,
Не перестанеш бути мені святою,
Як цвіт, що стужі не зазнав, ні спеки,
Як ідеал все ясний – бо далекий.
Я понесу в душі на дні
Облиту чаром свіжості й любові
Твою красу я перелю в пісні
Огонь очей в дзвінкій хвилі мови,
Коралі уст у ритми голосні...
Мов золота мушка, в буритиновий
Хрусталь залита, в нім віки триває,
Цвістимеш ти, - покіль мій спів лунає.*

Пісня «Червона калина, чого в лузі гнешся»

Читець:

*Явилась друга – гордая княгиня,
Бліда, мов місяць, тиха та сумна,
Таємна й недоступна, мов святиня.
Мене рукою зимною вона
Відсунула і шепнула таємно.
Мені не жити, то ж най умру одна!
І мовчки щезла там, де вічно темно.*

Ведуча 2: Юзефа Дзвонковська ...Донька польського емігранта. Її краса вражала всіх. Франко прагне познайомитися з нею, а згодом просить «руку і серце». Але отримує відмову...

Читець: Я забув, що то осінь холодна!
Я й забув, що то смерті пора,
Я й забув, що ти кров благородна,
Що між нами безодня стара,
Що між нами народнії сльози,
Що любитись нам зовсім не слід,
Я й забув, що столітні погрози
Відлучили від мого твій рід.

Ведуча 1: Юзефа не могла стати дружиною Франка, бо була хвора на туберкульоз. Тому признається йому в цьому, і каже, що кохання – не для неї. Де ж порятунок? Франко так вірив, що любов врятує його від отих земних незгод. Отже прощай Ольга, прощай Юзефо...

Пісня

Ведуча 2: Пройшли роки. І ось нове кохання. Целіна Журовська-Зигмунтовська. Його щастя і нещастя водночас.

Читець:

*Явилась третя – жєницина чи звір?
Глядиши на неї і очам приємно
Впивається її красою зір
То разом страх бере, душа холоне
І сила розпливається в простір.*

Целіна залишалась холодною і байдужою до Івана Франка все життя. А він сплів зі свого болю найкращі поезії.

Читець:

*Поклін тобі, моя зів'яло Квітко
Моя розкішна невідступна мріє,
Останній сей поклін,
Хоч у житті стрічав тебе я рідко,
Та все ж мені той спогад серце гріє.
Хоч як болючий він.
Тим, що мене ти к собі не пустила,*

*В моїх грудях зглушила і вгасила
Любовний, дикий шал,
Тим ти в душі, сумній і садинокій,
Навік вписала ясний і високий
Жіночий ідеал.
І нині, хоч нас ділять доли й гори,
Коли на душу ляжуть злії змори,
Тебе шука душа
І до твоє груді припадає,
У стін твоїх весь свій тягар скидає,
І голос твій весь плач її втиша.
А як коли у сні тебе побачу
То, бачиться, всю злість
І гіркість трачу.
І викидаю, мов гадюк тих звій.
Весь день мов щось святе
В душі лелію,
Хоч не любов, не віру не надію,
А чистий, ясний, образ твій.*

Ведуца 1: Як би там не було, будьмо вдячними цим жінкам, котрі надихали Івана Франка. Без них українська література не мала б нев'янучого вінка поезій, що стали поруч кращих зразків світової інтимної лірики.

*Розвійтеся вітром листочки зів'ялі,
Розвійтеся як тихе зітхання
Невтішені жалі,
Незгоєні рани
Завмерлеє в серці кохання.*

Пісня

Ведуца 2: У 1905 році Каменяр написав і видав найкращу свою поему «Мойсей», яку можна назвати заповітом українському народові. Цей твір сягає корінням історичної долі українського

народу, зачерпнувши при цьому страдницької долі геніального твору.

Ведуча 1: У 1908 р. Франко захворів. Почався параліч руки. Будучи смертельно хворим, поет продовжує працювати. У 1911 році з'явилась збірка поезій «Давне і нове» У 1913 – книжка оповідань «Рутенці», а в наступному – поетичний великий цикл «Із літ моєї молодості».

9 березня 1916 року Франко підписав заповіт. Рукописи й бібліотеку заповів народові, будинок – дітям. 28 травня 1916 року Франка не стало.

Ведучі стоять. Виходять читці. Тихо грає музика.

- *Як спитьсья Вам?*

Важкі столи столиць

Відсунулись від Вас – тепер назавше

І місто спить над Вами горілиць,

І Ви спите, землі в долоні взявши.

- *Пройшли по ній і люди, і роки.*

Тут слід лишали гунни, готи, гали.

... Мов камені підвалин в ґрунт лягли

Шашкевичі, Федьковичі, Франки.

- *Народна шана – не вельможна милість.*

Життя стає до вічності містком.

Поете, спіть,

Ви дуже натомились.

Це так непросто – Ви ж були Франком!

- *Потрібно нам народжуватись тричі,*

щоб прочитати всі твої томи.

Всі дні твої безсмертні й таємничі.

Візьми ж ти нас в життя своє, візьми,

Всели в нас дух і дай нам ясні ключі,

Як блискавиці, вирвані з пітьми.

Ведуча 2: У Львові могила І. Франка. Та не про смерть нагадує вона, а про працю і боротьбу українського Титана. Велична фігура Каменяря, що лупає скалу, дихає безсмертям.

Таким невтомним і мужнім залишився Іван Франко – Мойсей України, у серцях свого народу.

Пісня

Музичний світ Івана Франка

(Година мистецтвознавства)

Відомо, що музична творчість не може існувати без тісних взаємин з іншими видами мистецтва; вона також має спиратися на досягнення великих мислителів і поетів. Зокрема, становлення української національної композиторської школи щонайтісніше пов'язане з літературним процесом. Неможливо перебільшити значення поезії геніального Тараса Шевченка для її формування. Не можна зрозуміти її шляхів і без взаємозв'язків із творчістю великого Каменяря.

Ім'я Івана Франка стоїть серед імен найвидатніших письменників і поетів світу. Його художня спадщина – різноманітна й багата. Це філософські поеми і ліричні мініатюри, алегоричні казки і сповнені життєвої правди повісті та драми.. Вони є невичерпним джерелом натхнення для композиторів, стають літературною основою музичних творів найрізноманітніших жанрів і форм.

На тексти І. Франка написано багато романсів, пісень, хорів. З героями письменника ми можемо зустрітися не лише на сторінках його книжок: багато з них дістало друге життя в операх, балетах, кантато - ораторіальних творах.

Але не тільки в цьому полягає вплив його творчості на розвиток української музичної культури. Адже чим багатогранніша сфера діяльності письменника, чим ширші горизонти його суспільних інтересів, тим численніші точки зіткнення із світом музики. І. Франко залишив слід в історії музичного мистецтва як видатний науковець-дослідник, фольклорист, полум'яний критик-публіцист.

Протягом ряду десятиліть І.Франко стояв у центрі громадсько-політичного життя України і неодноразово в полі його зору були музично-мистецькі справи. Письменник ніколи не займався музикою як професіонал. Однак він, безперечно, мав до неї неабиякий хист і свою любов до мистецтва звуків, виплекану під селянською стріхою, проніс через усе життя. Глибоке, органічне сприйняття музики, властиве народові, розуміння її як невід'ємної частки земного буття дозволило Франкові висловити ряд цінних міркувань і спостережень з приводу розвитку української музичної культури, стати авторитетним знавцем музичного мистецтва.

Франко належав до славної плеяди письменників, які виступали за розвиток національної музичної школи, стверджували її роль. Як важливого чинника суспільного прогресу

Музичні погляди Івана Франка та його діяльність на музично-культурній ниві впливали із загального світогляду письменника – самовідданого поборника життєвої правди в мистецтві. У ставленні Франка до музики знайшли вираження розмаїті якості його багатогранної творчої особистості: задушевність поета-лірика, глибина філософа-мислителя, енергія суспільного діяча.

Саме через це тема «Іван Франко і музика» охоплює широке коло проблем, зачіпає найрізноманітніші сторони суспільно-культурного життя. Гортаючи сторінки історії української музики чи то зупиняючи погляд на її сьогоденні, ми неминуче зустрінемося з іменем цього письменника – з його натхненними поетичними образами і глибокими думками з плідними результатами його сподвижницької культурної діяльності. Спроба розкрити взаємозв'язок творчості І.Франка з музикою вводить у світ високих душевних поривань і нещадної боротьби, в життя і помисли видатної людини, яку заслужено шануватимуть наступні покоління.

Музика в житті і творчості Івана Франка

Музика увійшла в життя Івана Франка через народну пісню: саме вона вперше відкрила йому світ мистецтва, повела дорогою поетичних пошуків і звершень. Він народився в щедрому

пісенному краї, де народні мелодії звучали скрізь – на полі, вдома й на вулиці, під час праці та в години відпочинку.

Привільно було пісні в сім'ї сільського коваля, де зростав майбутній поет. Тут, як усюди в народі, її любили й уміли цінувати. Чудовим знавцем народної музики була Марія – мати Франка. Серед українських селянок часто можна зустріти таких жінок: щедрих мистецьким хистом, чуйних до краси природи та оточуючого побуту, з серцем відкритим для всього піднесеного, доброго. Марія не лише залюбки співала пісні. Вона їх вивчала, переймала від сторонніх людей, збирала як дорогоцінний скарб, щоб поділитися ним з іншими.

Довгими зимовими вечорами в сільській хаті творилося чарівне дійство: лилися пісні, в яких оживали постаті відважних народних месників і ніжних красунь, звучали людська радість і біль. Пісні западали глибоко в душу своїми простими сердечними словами і задушевною мелодією. Малий хлопчина весь обертався на слух, запам'ятовував кожне слово і кожний мелодичний мотив, що зливалися в єдиний виразний поетичний образ.

Народна пісня стала для І.Франка провідником у велике мистецтво, з нею розпочав він своє поетичне життя. Першим надрукованим твором сімнадцятирічного юнака був сонет «Народна пісня». І через все своє життя проніс він гарячу любов до цих чудо перлин народного мистецтва. Він вбачав у них доброго, вірного друга, порадника, приятеля:

*Пісне, моя ти сердечна дружино,
Серця відрадо у дні горя і сліз.
З хати вітця, як єдинеє віно,
К тобі любов у життя я приніс.*

(«Пісня і праця», 1883)

Саме слово «пісня» звучить у творах Франка як символ величного, священного, як віщий голос розуму і душі. Це слово стало для поета синонімом творчої праці, горіння серця, віддачі найціннішого людям. Ось у якій формі проголошує Франко своє життєве кредо:

*Пісня і праця – великі дві сили!
Їм я до скону бажаю служити...*

Таке піднесення пісні до рівня узагальненого образу поетичної творчості проступає в багатьох його автобіографічних віршах – «Чим пісня жива» (1884), «Співакові» (1888) та інших. Народну пісню Франко завжди сприймав у цілості, як нерозривну єдність слова і музики. Він любив співати, виражати співом свої почуття. Залюбки наспівував під час праці над своїми поетичними творами чи то науковими розвідками. Для багатьох сучасників Івана Франка його звичка наспівувати запам'яталася як характерна риса вдачі поета. Це відзначають у своїх спогадах письменники Василь Стефаник, Михайло Яцків, композитор Ярослав Ярославенко. Спів Івана Франка завжди справляв враження безпосередньої щирої пісні серця. Близький друг і однодумець Франка композитор Станіслав Людкевич підкреслював: «Франко любив народну музику, пісню. Любив з властивою йому пристрасністю. Він не був музикантом, але умів глибоко почувати аромат народної музики, виявляти надзвичайно тонке розуміння мелодії, умів відшукати в ній душу». Мабуть важко знайти влучніший вислів, що свідчив би про ставлення Івана Франка до народної пісні.

Музичний фольклор широким річищем влився у його літературну творчість. Відлуння народнопісенних образів простежується в численних поезіях, повістях, драмах Івана Франка. Відомо, що в основу свого найвидатнішого драматичного твору – п'єси «Украдене щастя» - він поклав сюжет народної пісні «Про шандаря», в якій знайшла відгомін справжньої події – кривава сімейна трагедія в одному карпатському селі. Так пісня стала для письменника провідником у реальне життя. Франко поширив і поглибив її зміст та образи, перетворив ескізні начерки персонажів у цілні психологічні характеристики. У драмі письменник використовує не тільки багатство словесного фольклору. Емоційна атмосфера, образна палітра твору наскрізь пройняті і народною музикою. П'єса відкривається улюбленою піснею поета «Ой там за горою, там за кременною»: її сумовита мелодія звучить ніби епіграф до розгортання всієї дії твору.

В незакінченій повісті «Дріада» саме з пісні починається зав'язка сюжету. Герой розповіді студент Борис Граб (постать певною мірою автобіографічна), мандруючи по околицях села, почув задушевний спів дівчини, що схвилював його і змусив розшукати незнайомку. Поетичний опис цього епізоду є чудовим доказом тонкого розуміння Франком народної музики, уміння передати її неповторну красу. В тексті правдиво і детально відтворений плин мелодії, її емоційні злети. І все це разом творить переконливий і завершений художній образ.

Письменник зізнавався, що часто творив «під музику». В душі народної пісні написаний Франком цілий ряд ліричних поезій, що увійшли до збірки «Зів'яле листя». В них помітне не лише майстерне використання народної стилістики і метафоричних зворотів, а далеко більше - органічне сприйняття поетичної лірики через призму пісенного мелодизму. І справді, коли читаєш такі поетичні рядки, як:

Ой ти, дубочку кучерявий,
Ой, а хто ж тебе скучерявив?
Скучерявили густі лози,

Підмили корінь дрібні сльози – відчуваєш, що вони писалися «під мелодію», настільки поетичний стиль і метро ритм віршованих строф зливається з відомими народними наспівами.

Яскравим прикладом глибокого проникнення народної пісенності у творчість І.Франка може послужити одна з перлин його поетичної лірики – вірш «Ой ти, дівчино, з горіха зерня». Своїм настроєм, образами і фразеологічними зворотами, «співучою» манерою вислову він асоціюється з популярним народним романсом «Ой ти, дівчино, зарученая». Здається, що весь вірш немов «продиктований» відомою мелодією.

З особливою увагою ставився письменник до вивчення пісенного багатства народу: «Се одно з найцінніших наших національних надбань і один із предметів оправданої нашої національної гордості», - стверджував він у монографії «Студії над українськими народними піснями» (1913). Людина активна, сповнена громадського запалу, І.Франко перетворював свою любов до народного мистецтва у дію: він прагнув щоб слава про

українську пісню гучно лунала по світу і збереглася для наступних поколінь. Його фольклористичний науковий доробок охоплює близько 50 ґрунтовних досліджень.

Письменник добре розумів, що пісенний матеріал, який він знає, - це велике багатство. Тому він охоче йшов назустріч музикантам-дослідникам, які прагнули використати ці скарби для розвитку фольклористичної науки. Пісні, записані з голосу Івана Франка, увійшли в збірники й праці трьох найвидатніших діячів української фольклористики: Миколи Лисенка, Климента Квітки та Філарета Колесси.

Першим відкрив талант Івана Франка-пісняра Микола Лисенко. Його вразила музикальність письменника, відданість народній пісні. Лисенко записав від Франка понад 20 пісень. П'ять із них композитор вмістив у IV випуску «Збірника українських народних пісень» (1886).

У 1901 році відбулось знайомство Франка з видатним діячем української музичної культури, відомим дослідником фольклору К. Квіткою. Разом з дружиною, прославленою українською поетесою Лесею Українкою вони відпочивали у Буркуті, в затишній віддаленій місцевості Карпат. Сюди прибув на три дні Іван Франко, на якийсь час вивільнившись від своїх численних обов'язків і занять. Квітка записав від Франка 32 наспіви, з яких 27 опублікував у збірнику «Українські народні мелодії» (1922).

Тексти зі співу пісень Івана Франка записувала в Буркуті і Леся Українка – поетеса, наділена великим музичним хистом. П'ять перейнятих від нього мелодій мали увійти до збірника танцювальних пісень. Ця збірка, підготовлена поетесою, на жаль, не була видана. Зате дві із Франкових мелодій Леся Українка вмістила у нотному додатку до чудової драми-феєрії «Лісова пісня» - одного з найпоетичніших своїх творів.

Записи пісень з голосу І.Франка, здійснені відомим українським фольклористом, музикознавцем Філаретом Колесою пов'язані з останніми роками життя письменника. У той час він був тяжко хворим, але, як завжди, весь віддавався праці. У червні 1912р. І.Франко звернувся сам до Ф. Колесси з проханням записати від нього народні мелодії, щоб вони не забулися. При їх зустрічі було

записано 30 мелодій. Враження від цієї зустрічі залишили немеркнучий слід в пам'яті Ф. Колесси. Минуло багато років, і він – академік, учений із світовим іменем, глибоко усвідомивши значення величезного внеску І.Франка у музичну фольклористику, відчув необхідність його підсумування. Так виникла опублікована в 1946 році праця Ф. Колесси «Улюблені українські пісні Івана Франка», де на матеріалі особистих спогадів і наукових досліджень автор розгорнув широку панораму зв'язків письменника із світом народної музики.

У 1981 році вийшло в світ друге доповнене видання збірки «Народні пісні в записах Івана Франка», яку упорядкував та опрацював О. І. Дей. Збірка охоплює все відоме, що було зроблено в цій галузі поетом. Таким чином, видання з найбільшою повнотою розкриває пісенний фонд великого поета, його вклад у фольклористично-збирацьку справу.

Отже, народна пісня була вірною супутницею письменника від дитинства до останніх років життя. З нею щільно сплелися його творчі шляхи, вона служила джерелом натхнення і духовної розради. Іван Франко сприймав фольклор як невід'ємну частину духовного життя людей. Пісенне багатство України поет вважав важливим доказом невмирущості народу, його сили, величі, краси.

Рекомендована література:

Гундорова, Т. Невідомий Іван Франко [Текст] : грані Измарагду / Т. Гундорова. – Київ: «Либідь», 2006. – 360 с.; іл.

Мельничук, Б., Уніят, В. Іван Франко і Тернопільщина [Текст] / І. Франко. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2011. – 280 с.; іл.

Франко, І. Сойчине крило [Текст] : із записок відлюдника / І. Франко. – Львів: Априорі, 2012. – 88 с.

Франко, І. Для домашнього огнища [Текст] : детективна повість / І. Франко. – Тернопіль: Богдан, 2011. – 200 с. – (Український детектив).

Франко, І. Захар Беркут [Текст] : повість / І. Франко. – Київ: Національний книжковий проект, 2011. – 224 с. – (Бібліотека шкільної класики).

Франко, І. Зібрання творів [Текст] : у 50 т. / І. Франко. – Київ: Наукова думка, 2008-2009.

Франко, І. Перехресні книжки [Текст] : повість / І. Франко. – Київ: Велес, 2007. – 320 с. – (Класика української літератури).

Франко, І. = Franko, I. = Франко, И. Зів'яле листя = Zwiedle liscie = Увядшиє листья [Текст]: лірична драма / І. Франко = I. Franko = И. Франко; пер. польськ. мовою К.Ф. Ангельської; пер. рос. мовою А. А. Ахматової; упоряд. і вступ. стаття М. М. Ільницького; худож. оформл. Б. Р. Пікулицького. – Львів: Каменярь, 2004. – 183 с.: іл.

Франко, І. Земле, моя всеплодющая мати...[Текст] : вірші, оповідання, казки / І. Франко; упоряд., текстолог. підгот. та передм. Н. О. Вишневої; [обкл. В. І. Касіяна; мал. В. І. Лопати; худож. оформл. А. О. Лівня]. – Київ: Веселка, 2000. – 399 с.; іл. – (Шк. Б-ка).